

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку із прийняттям Закону України «Про суд присяжних»

1. Обґрунтування необхідності прийняття Закону України

Введення інституту присяжних у судочинство України як форми безпосередньої участі народу передбачено статтею 124 Конституції України.

З участю присяжних у судочинстві й досягненням у такий спосіб правосуддя – тобто кінцевого законного й одночасно справедливого результату в судовому розгляді справи, значна частина громадян України пов'язує свої сподівання на правдиве вирішення своєї долі народними представниками (тобто на судовий захист у такий спосіб), а не суддями як носіями державної влади.

Водночас, остання судова реформа від 2016 року стосовно введення «суду присяжних» замість народних засідателів виявилася підміною понять. Інститут народних засідателів, якій існував у судочинстві на підставі статті 124 Конституції України (редакція 1996 року), фактично просто перейменували у інститут присяжних і в такий спосіб відрапортували про виконання конституційних настанов.

Натомість, в історично відомих правових системах народ брав і бере участь у здійсненні правосуддя у двох формах: через народних представників (наш термін – засідателі), які разом із професійним суддею (суддями) здійснюють правосуддя, а також через присяжних.

При цьому, суд присяжних має такі основні ознаки:

1) складається із лави присяжних, які є представниками населення, яке постійно проживає в межах відповідного судового округу, і професійного судді, який, як головуючий, лише веде судові засідання;

2) після завершення слухання справи в судовому засіданні рішення (вердикт) у нарадчій кімнаті приймає лише склад присяжних без участі професійного судді;

3) персональний склад лави присяжних (основні і запасні) формується для розгляду однієї справи;

4) у процедурі формування складу лави присяжних домінуюча роль належить сторонам змагального процесу (захисту і обвинуваченню), консенсусне рішення яких про допуск чи відвід кандидата у присяжні є для судді обов'язковим (незаперечним).

5) присяжні не беруть активної участі у з'ясування обставин справи (нікому не ставлять жодного запитання) – вони лише безпосередньо сприймають доводи сторін (змагальність), сукупність яких потім аналізують у нарадчій кімнаті;

6) присяжні ухвалюють рішення (вердикт) щодо винуватості особи, якій прокуратурою висунуте обвинувачення у вчиненні кримінально-караного діяння.

З метою впровадження в Україні класичного суду присяжних (на основі вищезазначених ознак), передбаченого Конституцією, підготовлено проект закону «Про суд присяжних».

Водночас, для реалізації законопроекту «Про суд присяжних» потрібно внести зміни також до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, а також Закону України «Про судоустрій та статус суддів».

У зв'язку із цим, відповідно до Закону України від 19 травня 2020 року № 619-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення процедури внесення змін» на розгляд Верховної Ради одночасно із законопроекту «Про суд присяжних» вноситься запропонований проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку із прийняттям Закону України «Про суд присяжних».

Крім цього, за вимогами частини другої статті 4 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» згідно яких зміни до цього Закону можуть вноситися виключно законами про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» запропоновано також і третій законопроект - «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у зв'язку із прийняттям Закону України «Про суд присяжних».

Усі ці 3 законопроекти мають бути розглянуті та прийняті на пленарному засіданні одночасно.

2. Мета та завдання прийняття проекту Закону

Запропонований проект Закону спрямований на забезпечення реалізації статті 124 Конституції України щодо безпосередньої участі народу у здійсненні правосуддя через присяжних.

3. Загальна характеристика і основні положення проекту Закону

Проектом Закону передбачено Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України, Кодексу України про адміністративні правопорушення для запровадження роботи класичного суду присяжних.

Серед іншого, Кримінальний кодекс пропонується додати новою статтею 381-2 і запровадити кримінальну відповідальність за розголошення відомостей з нарадчої кімнати або порушення присяги присяжним (від штрафу від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян до довічного позбавлення волі).

Штраф за адміністративне правопорушення у якості неповаги до суду, що виразилась у злісному ухиленні від явки в суд свідка, потерпілого, позивача, відповідача, інших учасників провадження або в непідкоренні зазначених осіб та інших громадян розпорядженню головуючого (що є фактичною причиною затягування тривалості суцільного розгляду кримінальних справ) встановлено збільшити удвічі – до розміру 1700 – 5100 грн. До переліку учасників судового засідання, хто може бути притягнутий до такої відповідальності, пропонується додати прокурора.

Окремо впроваджується відповідальність присяжного за неповагу до суду, що виявилась у неповідомленні суду кандидатом у присяжні або присяжним про обставини, які унеможливають його участь у здійсненні правосуддя, або ненадання такої інформації в разі її наявності, чи злісному ухиленні від явки в суд; в непідкоренні присяжним розпорядженню головуючого щодо дотримання порядку проведення судового засідання тощо.

4. Стан нормативно-правової бази у даній сфері правового регулювання

Основними нормативно-правовими актами в даній сфері правового регулювання є: Конституція України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Кримінальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Цивільний процесуальний кодекс України, закони України «Про судоустрій і статус суддів», «Про запобігання корупції», «Про Вищу раду правосуддя» тощо.

Для реалізації даного законопроекту потрібно прийняти також законопроекти «Про суд присяжних» та «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у зв'язку із прийняттям Закону України «Про суд присяжних»

5. Фінансово-економічне обґрунтування

Прийняття цього Закону разом із Законом «Про суд присяжних» потребуватиме додаткових витрат з Державного бюджету України.

Розрахунки здійснювались на основі інформації, наведеної у листі Державної судової адміністрації від 03.07.2020 № 10-13219/20.

Так, судами першої інстанції у 2018-2019 роках було розглянуто: у 2018 році - 2918 кримінальних проваджень про особливо тяжкі злочини, в т.ч. з постановленням вироку – 1851, судом присяжних – 59 проваджень; у 2019 році - 2851 кримінальних проваджень про особливо тяжкі злочини, в т.ч. з постановленням вироку – 1729, судом присяжних – 56 проваджень.

Отже, припускаємо, що у перші два роки після набрання Законом чинності цим законопроектом судом присяжних буде розглядатись в середньому 57,5 справ на рік, у наступні роки – 2884,5 справ на рік.

Враховуючи пропозицію, зазначену в статті 30 законопроекту, щодо прив'язки розміру грошової винагороди присяжного за час виконання ним обов'язків у суді до посадового окладу судді місцевого суду (яка у 2020 році становить 30 прожиткових мінімумів для працездатних осіб – **63060 грн на місяць**), кількість присяжних, що розглядатимуть одну справу ($8+2\text{запасних}=10$) та приблизну тривалість судового розгляду (фактичних 10 так званих судоднів¹, тобто днів, коли фактично слухається справа, що становить близько **50% робочих днів місяця**) орієнтовна сума видатків на оплату праці присяжних становитиме у 1-й рік та 2-й рік – по 18 млн грн, починаючи з 3-го року - близько 909 млн грн на рік.

*/Довідково: $57,5 \text{ справ} * 10 \text{ присяжних} * 63060 \text{ грн} * 50 \% = 18,129 \text{ млн грн}$
 $2884,5 \text{ справ} * 10 \text{ присяжних} * 63060 \text{ грн} * 50 \% = 909,482 \text{ млн грн}/$*

Виходячи з припущень, що 50% присяжних буде іногородніми (хоча і в межах одного району) і потребуватимуть відшкодування витрат на проїзд (близько 100 грн/день), наймання житла (до 600 грн - гранична сума витрат на найм житлового приміщення за добу для державних службовців²) та добові (60 грн²), орієнтовні витрати на розгляд однієї справи становитимуть 38 тис грн, а

¹ Статистичної інформації про середню тривалість розгляду справ у суді немає. Проте відповідно до озвучених 12.12.2020 на Спільних комітетських слуханнях на тему: «Перспективи розвитку, проблематика формування та функціонування інституту присяжних в Україні» року даних – по 50% справ, розглянутих чинним «судом присяжних» у складі 2-х професійних суддів та 3-х присяжних, тривалість судового розгляду становила від 2,5 до 3,5 місяців, а по інших 50% справ – більше 3,5 місяців. Але це загальна тривалість «від початку розгляду до підписання вироку». Експерти-практики вважають, що за 3-4 календарних місяця реальна кількість днів, коли відбуваються судові засідання становить орієнтовно 10 судоднів

² відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 2 лютого 2011 р. N 98

загалом витрати на ці цілі становитимуть орієнтовно у 1-й рік та 2-й рік – по 2 млн грн, починаючи з 3-го року - близько 109 млн грн на рік.

*/Довідково: 5 присяжних * 760 грн (100+600+60) * 10 судоднів = 38 000 грн
57,5 справ * 38 000 грн = 2,185 млн грн
2884,5 справ * 38 000 грн = 109,611 млн грн/*

Таким чином, сума витрат на впровадження класичного суду присяжних відповідно до цього законопроекту та законопроекту про суд присяжних становитиме орієнтовно у 1-й та 2-й роки – по 20 млн грн, починаючи з 3-го року - близько 1 млрд грн на рік.

Тому набрання чинності цими законопроектами передбачено з початку нового бюджетного року після їх опублікування.

6. Прогноз соціально-економічних та інших наслідків прийняття проекту Закону

Прийняття цього законопроекту сприятиме забезпеченню реалізації статті 124 Конституції України щодо безпосередньої участі народу в здійсненні правосуддя через суд присяжних, змагальності сторін кримінального провадження, збільшенню довіри громадян до судової гілки влади, підвищенню відповідальності та правосвідомості українців.

**Народні депутати України
(посв. № 122)**

П.Фролов та інші

СЕДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Підписувач: Фролов Павло Валерійович
Сертифікат: 20B4E4ED0D30998C0400000F3CA2900A53F6D00
Дійсний до: 21.12.2020 0:00:00

Апарат Верховної Ради України
№ 122д9/1-2020/103256 від 12.07.2020

138665